

Ő 10—20 holdnyi, fehér vagy vad szikes talajon tett kultiválási kísérleteket. Ez alkalommal megpróbálta a szikes talajt trágyával, hamuval stb. keverni, avagy befedni, de sikertelenül, mert a szik kitört és a kísérleti téren kiültetett csemeték valamennyien elvesztek.

A sok sikertelen eljárás azonban nem csüggeszté, hozzáfogott újból. Ez alkalommal már ősszel kiásatta az ültetendő lyukakat, mely állapotban a kiemelt föld és lyuk egész tavaszig maradt. Ezáltal a kiemelt föld, kitéve a természet hatásainak, kilugoztatott. Az ültetés alkalmával, a szénbogsák helyeiről szedett szénporral elegyíté a kiemelt és kilugozott földet, és ebbe 3—5 éves kőrisha csemetéket ültetett. Ez alkalommal fáradságát siker jutalmazta; mert állítása szerint 1860-ban, akkor már 5 éves ültetvénye még utánjavítást sem igényelt.

Hogy a nevezett főerdész ur ezen kísérletét csakugyan siker koronázta, igen kívánatos lenne tudni, azért tisztelettel kérem szaktársaim közül azokat, kik ezt netalán bővebb adatokkal igazolhatnák, sziveskedjenek azokat közlönyünkben szives nyilvánosságra hozni. — Kelt Bazinban, 1881.

Prokopovics.

A hontmegyei urbéri erdők.

Közli: Nagy Sándor.

Mióta hazánkban az erdőgazdaság szabad és okszerű kifejlődésének útjában álló fajzási jog megváltására a volt urbéresek elkülönített erdőtulajdont nyertek, tudvalevőleg sok erdő nem csak pusztulásnak indult, hanem végkép elenyészett. Alig említhetni néhány megyét, a mely ezen vagyon megóvására szorosan kiterjesztette volna figyelmét. Hontmegye e tekintet-

ben tiszteletre méltó kivétel, mert 1872. évben, midőn az urbéri viszonyok rendezése legnagyobb mérvet ért el, erdőrendszabályt alkotott, melyszerint a községi erdők felügyeletével a megyei közíg. bizottság által élethosszig választandó „erdőmester“ lett megbízva 1.300 frt évi fizetés mellett.

Az erdőrendszabály értelmében az erdőmesternek kötelessége községi faiskolákat felállíttatni s céljuk szerint kezeltetni; a községi erdőket évenként legalább is kétszer megvizsgálni, a fordákat megállapítani s az évi vágásterületeket annak idején kijelölni, a község kívánatára az arra alkalmas erdőt kéreghántás, makkoltatás és legeltetésre beosztani, az előforduló kártételeket megbecsülve további törvényes eljárás végett az illető járási szolgabíróshoz azonnal bejelenteni; továbbá felelősség terhe alatt esküdt erdőőröket tartatni, kik a községi előljárásság meghallgatása mellett az erdőmester által veendő k szolgálatba és egyszersmind kötelességükre betanítandók. Végre az összes erdőfelügyelet körében előfordult mozzanatokról cselekményi jegyzőkönyv vezetése és erdőtelek jegyzőkönyv készítése is a hivatalos feladatok közé tartozik.

Miután ezen üdvös intézkedést rövid kivonatban megismerttettem volna, legyen szabad annak következményeit bemutatnom.

Hontmegye az ész. hosz. 36°, 20'—37°, és a déli sz. 47°, 49'—48°, 30' közt 2490.⁶⁹⁸⁹ □ klm. területen fekszik, 116.256 lakost és 185 községet számlál.

A kősziklával bővelkedő helyeken is fából készült számos lakó és gazdasági épületek, Hontmegyének erdődús voltáról tanuskodnak. Az urbéri viszonyok rendezése folytán részesült is majdnem minden községe erdőilletményben, hanem egyes községek azonnal az összes járandóságot, mások pedig

csak egyesek illetményét tagosítás alkalmával kiosztván*) szántóföldre alakították, vagy eladták. Selmece, Bakabánya és Korpona sz. kir. városok kivételével, mindamellett még jelenleg 105 község közel 9.600 volt urbéresnek, illetve erdőjogosultnak 3.309 telke után 23.160 magy. hold erdőt osztatlan állapotban bir. Legnagyobb részt barátságos egyezség útján egy-egy telekre 2—12 hold, vagyis általában 7 hold erdő adatott, úgy hogy egyes községek 40—700 hold erdőterülettel rendelkeznek, melyek részben sík fekvésűek, nagyobbára azonban halmokon és középmagasságu hegységeken terülnek el.

A talaj alapkőzet zagyla (gneis) agyagpala, igen alárendelt kiterjedésben homokkő és melaphir.

Uralkodó fánemek a tölgy, cser, gyertyán, kevésbé bükk, majd szórványosan szil, kőris, jávor, nyír, mely utóbbi egyetlen állabokat is képez s végre mintegy száz holdon a jegenyefenyő.

Ezen erdők a községi erdőmester szerint 20—60 éves fordában, mint sarjerdők kezelendők.

A forda és az évenként vágandó terület (sectio) minden egyes községi erdőtelekkönyvbe feljegyeztetik, s azután megyehatósági hitelesítést nyerve, az egyik példány az erdőmesternek megőrzés, a másik pedig az illető községnek tájékozás végett megküldetik. Minden jó lett volna, de a községek bővebb utasítással nem valának ellátva, egyébként is a magyarul szerkesztett erdőtelekkönyvet a nagyobb számban lévő tót község nem értette, de a magyar ajkuak sem igen törték

*) Sajnos példája a törvények be nem tartásának. Az 1871. LIII. t.-cz. 32. §-a világosan elrendeli, hogy a volt urbéreseknek kihatandó erdőtér, mint azok közös erdeje kezelendő. A hatóságok a törvény ezen §-át figyelmen kívül hagyták, midőn a volt urbéresek erdejének felosztását elnézték, sőt megengedték.

fejüket a vágásnak a természetben való kijelölésén, mely hivatalból lett volna egyébként a megyei erdőmester által eszközendő, hanem az előbbi időből fenmaradt igényekhez mérve vágtak.

A fajárandóság kiszámításánál azon tényező szolgált mértékül, hogy az egy egész, vagy az egy negyed telken nem csak egy, hanem több külön-külön tűzhelylyel biró család — „fiam, vőm“ — lakik; kiment tehát minden fajogosult az erdőre, az érdemes előjáróság vezénylete alatt fát jelölni, tővön szálanként, melyre aztán a tulajdonos nevét felírták s ha valamely fa göcsös, nem jól hasadó, vagy görbébb volt mint a másiké, akkor azt csak az esetben fogadta el, ha minden ily hibás fát 2—3 törzsszel pótolták. A rezgő nyár, rekettye stb. figyelmen kívül marad, melyet más szegény nép nem hagyja az erdőn elrohadni. Megjegyzendő továbbá, hogy kiki az ő illetőségét tetszése szerint különböző időben vágja, sőt előfordul azon eset is, hogy némely jobb módu gazda illetményét egy-két évig állni hagyja, mintegy ligeteket képezve a vágásban.

Más községeknél a vágás meghatározott időben történik, s minden volt urbéres annyi ölfát köteles vágni, a mennyi őt a közs. tanács határozata szerint megilleti, s a fa erdei ölle rakásolva a vágás teljes befejezése után sorshuzás útján a galyfával együtt kiosztatik.

A leirt gazdálkodási módokat II. és IV. termőhelyi osztályon 50 éves 0·7 záratu csererdőkben tapasztaltam, melyszerint a helyszínen szerzett adatok nyomán egy-egy telekre 15·8 km. fatömeg esik évenként, ha azonban figyelembe vesszük, hogy egy-egy telek után 40 éves fordában kezelendő 8 hold erdőilletőség van, melyen mint II. oszt. termőhelyen az évi átlagnövedék 1·26 kbm., IV. oszt. termőhelyen az évi átlagnövedék 0·47 kbm., csak megközelítő számítással is azt

találjuk, hogy a nagy fatömeg kihasználás folytán az említett erdők 8—24 évvel hamarább, vagyis 16—32 év alatt levágnak. E körülmény magyarázza meg, miért nincs már némely községnek vágható erdeje, miért hallunk faszükség miatt annyi panaszt?

A határtalanul gondatlan prédálás mellett, másrészt a takarékoság iránti hajlandóság is tapasztalható. Midőn némely községek azt tapasztalták, hogy a vágásra kijelölt téren, mivel több tisztás is esett bele, nem kaphatnak megközelítőleg sem elegendő fát, fenhagytak két-három évi járandóságot s aztán egyszerre vágták le, addig pedig a faszükségletet fafuvarozás, vágás által, sőt drága pénzen szerezték meg. Némely mostoha viszonyok közt növekedett öreg erdőkkel bíró község a legnagyobb szükség, minő az építkezés, esetleges adósságtörlesztés stb. esetére tartja állva erdejét azon téves nézet alapján, hogy az élő erdőt bizonyos koron túl is haszonnal lehet tartogatni.

A rendezett uradalmak mellett fekvő községeknél mint ritka tünemény fordul elő az az eset, hogy erdejüket önköltségen megbecsültetvén, szakszerűen kiszámított évi átlag fatermés szerint használják.

Hogy a legtöbb erdőben a vágások tisztán és rendben tartására nem terjed ki a figyelem, felesleges megjegyezni, mert a nagyobb magánbirtokosok erdővágásaiban is az év bármely szakában találunk fahordással foglalkozó szekereket.

A vágások újra erdősítése az Isten kegyelmére bízatik, a birtokosok saját ebbeli befolyása csak annyira terjed, hogy itt-ott egy-két, majd pedig számos magfát hagynak meg, melyek sorsa rendszeren az, hogy vagy a vágásokban felejtetnek, vagy onnan észrevétlenül eltűnedeznek, fölszabadítván a csemetéket a hosszú egyforma nyomás alól. Azon fanemeknél, a melyek az anyafák oltalmát kívánják, milyen pl. a bükk, alig,

vagy éppen semmi anyafát sem láthatni, s a volt urbéresek gyakran csodálkozva említik, hogy vágáskor mily szép „palántákat“ hagytak s most egy sem mutatkozik.

Az utódok érdekeit is lelkén viselő némely községi előjáróság a vágások legeltetését tilalmazza, míg ellenben a legtöbb község, minthogy a tagosítás alkalmával nyert legelő illetményét részint megyehatósági engedéllyel, részint a nélkül a jogosultak közt felosztotta, s ha egészen szántófölddél, rétté nem alakította is át, de a közös legeltetésre átengedni nem akarta, hanem a még osztatlan állapotú közös erdőre utal, melynek vágásaiban a sok szép fűvet elveszni sajnálja.

Ha tehát a fiatal állabokon végig tekintünk, első pillantásra szembe ötlük, hogy a tölgy csak ott képezi ismét az uralkodó fánemet, hol a vágások 40—50 éves fában vitetvén, a fiatal tuskók életerős, de csonkult sarjaiból keletkezett. Az öregebb erdők vágásai vagy áthatlan gyommal dísztelenkednek, vagy a talaj is elszegényedvén, pusztán állanak az öreg tuskók, végerölködéséből eredt egy-egy esenevész sarjjal; a tért nyirfa, rekettye, galagonya, csipkerózsa, mogyoró stb. foglalja el, s ezek között tér és világosság után csak elvétve küszködik még makkból kelt egy-egy növényke, mely a magfák alatt is leselkedő sertés figyelmét szerencsésen kikerülte.

A községi erdőgazdászatonál nem ritka eset, hogy a makkal való ertés, habár jelentéktelen mértékben eszközöltetik, de az is az elgyepesedett földben sanyarog, míg az ákác magvetéseket s faültetéseket némely buzgóbb lelkész és körjegyző szorgalmazása folytán egyes községek dicséretes eréllyel felkarolták. Sed quid hoc ad tantam sitim!

Nem mulaszthatom el megjegyezni, hogy midőn az előjáróság határozata folytán a gyér állású vén tölgyesek kiirtatnak s a tért a fajogosultak mezőgazdasági köztes haszon-

élvezet fejében beültetés kötelezettsége mellett önmagok közt kiosztják, az továbbra is részint parlagon marad, részint egyesek folytonosan mezőgazdasági célra alkalmazzák, a végső kimerülésig. Ha ez nem történt volna és a közigazgatás által oly gyakran sürgetett faiskolák felállítása s gondozása, valamint a szigorú felügyelet tényleg nem csak az erdőmesteri jelentésekben, hanem a természetben is fogantatosítva volna, számos község erdeje már befásítva lenne. E helyett azonban az urbéri viszonyok rendezésekor kijelölt községi „faiskolák“-ban csemeték helyett csak gáz, vagy legjobb esetben burgonyát, kukoriczát látunk diszteni, kivéve a bozoki járást, melynek ügybuzgó járási szolgabírája Czibulya László indítványára alakult „gyümölcs nemesítő egyesület“ vette céljának megfelelőleg használatba a faiskolákat.

Az ültetésre használandó csemetéket kevés kivétellel vásárolni kénytelenek; de ily célra a megyében csak egy magánbirtokosnak van ákáczfaiskolája.

A kérdéses területeket, melyek mezőgazdasági kezelésre alkalmasak, célszerűbb volna néhány évre bérbe adni, oly feltétel mellett, hogy a bértartam utolsó évében a bérlő saját munkaerővel azokat makkal, vagy részben ákáczmaggal szabályszerűen bevetni köteleztessék.

Ily művelés, szerény nézetem szerint, nem csak hogy semmibe sem kerül, hanem a községnek rendelkezésére tekintélyes összeget szolgáltat, melyből az ertési munkálatokat rendszer időben lehetséges eszközölni. Természetes, hogy a községek erdei az elpusztulástól kellően csak akkor óvhatók meg, ha azok jövedelmezése is előmozdittatik. Szerény nézetem szerint a községek igényeinek a gyors növésű ákác leginkább megfelelné, de tekintettel egyéb döntő viszonyok közt arra, hogy a tölgyerdők legtöbb mellékjövedelmet biztosítanak, a

tölgyre is kiváló gond fordítandó, minélfogva a némi reményekre jogosító vágások hézagait ki kell foltozni s az újraerdősítést, a makktermések esetleges sikerétől általában függetlenebbé kell tenni tölgyfaiskolák telepítése által.

A községi erdőtulajdon szétszórt természeténél fogva számos károsításnak van kitéve, s annak megőrzése s megvédése könnyebben volna már most is eszközölhető, ha a megyei erdőrendszabálynak megfelelőleg évenként legalább csak egyszer is lett volna a legközelebb lefolyt 3—4 év előtt megvizsgálva. A vágásokban fűkaszásoknak harasztgyűjtéseknek, korhanyföldhordásnak nyomaira sem akadnánk s némely pusztulásnak indult erdőnek legalább egyik főalkatrésze, a talaj, ha egészben nem is, de részben megvédelmettetett volna.

Egy-két példás megbüntetés után az erdőhatárfoglalások is kisebb mértékben fordultak elő. Ezen foglalások annyira mentek, hogy azokon néhol már szőlő, s egyéb veteménykertek is telepítették. A fatolvajlás aligha vált volna egyesek foglalkozásává. Csak 1879. és 1880. évben a károsítók tettenérése nyomán egyik szolgabíróshoz 31 községnek 5350 hold erdő területéről 1.992 frt 90 kr értéket képviselő 405 eset vádoltatván be, ezek közül mai napig mindössze 916 frt 63 kr értékig menő esetek tárgyalattak, s a megítélt kártérítésből végrehajtás útján még csak 355 frt 94 kr hajtatott be.

Megjegyzendő, hogy a behajtott összegek az illető erdőjogosultak közt kiosztatni rendeltettek.

Hogy a valósággal megtörténtekhez képest alig felényi károsító vádoltatott be, hogy meg nem hitelt erdőöröknek ha csak még két tanu nem bizonyította panaszát, a bíróság visszautasította, még azon egyszerű körülményben leli megfajtését, miszerint némi kivétellel jelenben is még azok lehetnek

„erdőörök“, kiknek legtöbb komája, sógora van, s a szabályszerű betanítás hiányában a tulajdonképeni kötelességét vajmi kevés ismeri. Minden községnél — a hol csak van — egy évre „szegődik“ az előjáróság által megállapított évi fizetés mellett, melyek közül néhány legnagyobbat van szerencsém bemutatni :

1.	239	hold	500	□ ⁰	erdőnél	30	frt	és	18	mérő	rozs,
2.	264	„	400	„	„	8	„	„	12	„	„
3.	331	„	—	„	„	5	„	„	20	„	„
4.	381	„	800	„	„	10	„	„	20	„	„

és egy-egy szekér galyfa s néhol néhány száz □ öl veteményföld az erdőtisztásokból.

Az itteni viszonyok közt czélszerű volna az uradalmakkal határos községi erdők őzizetét ezen uradalmi erdőörökre bizni, kik, mint azt tapasztaltam, szívesen el is vállalnák; mi által eleje vétetnék többek közt azon gyakori kijátszásnak is, hogy a tettes elfogatása esetén a lopott fát az uradalmi erdőről hozottanak állítja s viszont.

Hogy a közigazgatásnak minden üdvös intézménye daczára is az itt leirt viszonyok előfordulhattak, némi megvilágosításul bátorkodom felemlíteni csak az 1880. év tavaszáról is azon esetet, miszerint, midőn egyik szolgabíró a pusztításról a közigazgatáshoz panaszt terjesztett, arra az „erdőmester“ a nélkül, hogy a kár helyszínén megfordult volna, jelentésében azt mondotta, „hogy a rendellenes használattal vádolt községi erdők csak laikus előtt eshetnek kifogás alá. . . .“ Az okszerű erdőgazdaság kifejlésére ily bénítólag ható körülményekkel szemben, ha mégis valaki azon ellenvetést hozná fel, miszerint a községi erdők ilyenmü pusztítása a felügyelet alávonás előtt történt, könnyen meggyőződhet tévédéséről, mert jelenleg is van még 5 községnél az erdő használatban „felügyelet“ nélkül, melyek a késlekedő hitelesítés után az